

KINNITATUD
sotsiaalministri 09.2020
käskkirjaga nr ....

**PUUDEGA LASTE TUGITEENUSTE ARENDAMINE
JA PAKKUMINE NING
TÖÖ- JA PEREELU ÜHILDAMISE SOODUSTAMINE**

TAT abikõlblikkuse periood
01.09.2014–31.12.2022

Rakendusasutus
Sotsiaalministeerium

Rakendusüksus
Riigi Tugiteenuste Keskus

Toetuse saaja
Sotsiaalministeerium

Partner
Sotsiaalkindlustusamet

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Sisukord

<u>MÕISTED</u>	3
<u>1. TOETUSE ANDMISE TINGIMUSTE KIRJELDUS</u>	5
<u>1.1. Seos rakenduskavaga</u>	5
<u>1.1.1. Prioriteetne suund</u>	5
<u>1.1.2. Prioriteetse suuna alaeesmärk</u>	5
<u>1.1.3. Meetme nimetus</u>	5
<u>1.1.4. Meetme eesmärk</u>	5
<u>1.2. Toetuse andmise tingimuste eesmärk</u>	5
<u>1.2.1. Toetuse andmise tingimuste tulemus</u>	5
<u>1.2.2. Toetuse andmise tingimuste vajalikkuse põhjendus</u>	5
<u>1.2.3. Eelarve</u>	7
<u>1.2.4. Sihtrühm</u>	7
<u>2. TEGEVUSTE KIRJELDUS TULEMUSTE SAAVUTAMISEKS</u>	8
<u>2.1. Puudega lastele tugiteenuste (hoid, tugiisik, transport) arendamine ja pakkumine</u>	8
<u>2.2. Töö- ja pereelu ühildamise soodustamine</u>	10
<u>3. NÄITAJAD</u>	14
<u>4. TOETUSE ANDMISE TINGIMUSTE MÕJU LÄBIVATELE TEEMADELE</u>	16
<u>5. SEOS PRIORITEETSE SUUNA TEISTE MEETMETE, TOETUSE ANDMISE TINGIMUSTE JA AVATUD TAOTLUSVOORUDEGA</u>	19
<u>6. SEOS VALDKONDLIKE ARENGUKAVADEGA</u>	20
<u>7. TOETUSE ANDMISE TINGIMUSTE RAKENDAMINE</u>	22
<u>7.1. Toetuse saaja kohustused</u>	21
<u>7.2. Kulude abikõlblikkus</u>	22
<u>7.3. Toetuse maksmine</u>	23
<u>7.4. Toetuse andmise tingimuste muutmine</u>	24
<u>7.5. Toetuse kasutamisega seotud teabe ja seirearuannete esitamine</u>	25
<u>7.6. Finantskorrektsioonid</u>	26
<u>7.7. Vaiete menetlemine</u>	26
<u>8. RISKIDE HINDAMINE</u>	27
<u>9. LISAD</u>	27

Mõisted

Hoiukodu – asutus, mis pakub lapsehoiuteenust raske ja sügava puudega lastele. Lapsehoidja on erialase ettevalmistusega inimene.

Hooldaja – on käesolevas dokumendis võrdustatud lapsevanemaga.

Hoolekandeteenus – sotsiaalteenus, mis on isiku või perekonna toimetulekut soodustav mitterahaline toetus.

Koduõpe – õppetöö korraldamine lapsevanema (eeskostja, hooldaja) poolt väljaspool kooliruumi.

Lapsevanem/vanem – vanemlike volituste või kohustustega isik, kes võib olla lapse bioloogiline vanem, kasuvanem, eestkostja või hoolduspere vanem.

Lapse erivajadused – üldmõiste, mille alla mahuvad terviseprobleemidest tulenevad arengulised iseärasused, õpiraskused, andekus, käitumisprobleemid, toiduallergia, sotsiaalmajanduslikud jm probleemid. Koolieelses eas avalduvaid erivajadusi käsitatakse arenguliste erivajadustena, koolieas avalduvaid iseärasusi hariduslike erivajadustena. Hariduslike erivajadustega õpilaseks loetakse õpilast, kelle erivajadus toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, protsessis, kestuses, koormuses, keskkonnas, taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas.

Lapsehoiuteenus – lapse seadusliku esindaja või hooldaja toimetulekut või töötamist toetav teenus, mille osutamise vältel tagab nimetatud isikute asemel lapse hooldamise, arendamise ja turvalisuse lapsehoiuteenuse osutaja. Lapsehoidjana tegutsemiseks peab isikul olema kutseseaduse alusel välja antud lapsehoidja kutsetunnistus või ta peab olema lõpetanud eripedagoogika, koolieelse pedagoogika, lapsehoidja või sotsiaaltöö eriala.

Lapse tugiisik – isik, kes abistab last arendavate tegevuste elluviimisel, õpetab ja julgustab last igapäevaelus toime tulema, on vajaduse korral lapsele täiskasvanud saatjaks või abistab õppimisel, aitab vajaduse korral last suhtlemisel pereliikmetega või väljaspool kodu, õpetab last enda eest hoolitsema jms. Tugiisikuteenust saav laps elab oma kodus ning kohtub tugiisikuga regulaarselt kas oma kodus, tugiisiku kodus, haridusasutuses, meditsiinasutuses, rehabilitatsiooniasutuses, huvitegevust pakkivas asutuses või muus kokkulepitud avalikus kohas, alati lapsevanema teadmisel ja nõusolekul.

Puue – inimese anotoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, mis koostoimes erinevate suhtumuslike ja keskkondlike takistustega tõkestab ühiskonnaelus osalemist teistega võrdsetel alustel. Puude raskusaste võib lähtuvalt kõrvalabi, juhendamise või järelevalve vajadusest olla sügav, raske või keskmine. Puue määratakse puudest tingitud lisakulude osaliseks hüvitamiseks. Puude ekspertiisi teeb Sotsiaalkindlustusamet, kaasates ekspertarste.

Raske puue – kui inimene anotoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotusest või kõrvalekaldest tingituna vajab igal ööpäeval kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet.

Suure hooldusvajadusega lapsed – erinevate diagnoosidega raske või sügava puudega, püsivalt liikumatud (sünnitrauma, geneetiline haigus, sügav enneaegsus jne) ja liikuvad (raske ja sügav vaimupuue, epilepsia, autism, raske ja sügav psüühikahäire, immuunpuudulikkus jne) lapsed, kes vajavad pidevat järelevalvet ja suurt hoolt nii kodus kui haridusasutuses. Haridust omandavad need lapsed kas erirühmas/eriklassis või koduõppel.

Sügav puue – kui inimene anotoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotusest või kõrvalekaldest tingituna vajab pidevat ööpäevaringset kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet.

Tugiisikuteenus – koostöös last kasvatava isikuga lapse arengu toetamine, sealhulgas vajaduse korral puudega lapse puhul hooldustoimingute sooritamine. Tugiisik abistab last arendavates tegevustes, juhendab ja motiveerib igapäevaelus toime tulema, abistab suhtlemisel perekonnaliikmetega või väljaspool kodu.

Transporditeenus – puudega lapse vajadustele vastava transpordivahendi kasutamine tugiisiku- või lapsehoiuteenusel osutamisel.

Tugiteenus – sotsiaalteenus, mis aitab parandada puudega lapse igapäevast toimetulekut ning vähendada vanemate hoolduskoormust.

Tugisüsteem – puudega lastele ja nende peredele ette nähtud teenuste ja toetuste korraldus ning rahastus.

Töö- ja pereelu ühitamine – tasustatava töö ja perekondlike kohustuste korraldamine viisil, et mõlema eluvaldkonnaga seotud kohustused saaksid täidetud.

Toetuse andmise tingimused (edaspidi TAT) on koostatud perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse (edaspidi *struktuuritoetuse seadus*) § 16 lõike 1 alusel.

1. TAT kirjeldus

1.1. Seos rakenduskavaga

1.1.1. Prioriteetne suund

Sotsiaalse kaasatuse suurendamine.

1.1.2. Prioriteetse suuna alaeesmärk

Lapsehoiu või puuetega laste tugiteenuseid saanud hooldajate osalemine tööturul on suurenenud.

Rakenduskava tulemusnäitaja	Osalejad, kes 6 kuud pärast lapsehoiu ja/või puuetega laste tugiteenuse saamise algust on tööturul
------------------------------------	--

1.1.3. Meetme ja meetme tegevuse nimetus

Meede: lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks.

Meetme tegevus: Hoiuteenuste ning hoius, hariduses ja rehabilitatsioonis osalemist võimaldavate tugiteenuste (tugiisik, transport) arendamine ja pakkumine suure hooldusvajadusega ning raske ja sügava puudega 0–17-aastastele lastele ning tööandjate töö-, pere- ja eraelu ühildamise alase teadlikkuse tõstmine.

1.1.4. Meetme eesmärk

Lapsehoiu ja puuetega laste tugiteenuseid saanud hooldajate osalemine tööturul on suurenenud.

1.2. Toetuse andmise tingimuste eesmärk

- Arendada ja pakkuda raske ja sügava puudega lastele suunatud tugiteenuseid – lapsehoid, tugiisik ja transport –, vähendades seeläbi vanemate hoolduskoormust ja takistusi tööhõives osalemiseks.
- Soodustada töö- ja pereelu ühitamist ning suurendada sellealast teadlikkust, toetades seeläbi lapsevanemate tööhõives osalemist.

1.2.1. Toetuse andmise tingimuste tulemus

- TAT tulemusena on tagatud suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste kättesaadavus. Teenuste kättesaadavuse paranemine ja ühtse tugisüsteemi loomine tagab suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega laste vanematele paremad võimalused tööturul osalemiseks.
- Ettevõtjate seas on suurenenud töö- ja pereelu ühitamist puudutav teadlikkus ning TAT tegevuste elluviimisel kogutud infoga on kaasa aidatud lapsevanemate tööelus osalemist toetavate meetmete paremale rakendamisele.

1.2.2. Toetuse andmise tingimuste vajalikkuse põhjendus

- Eestis on 2014. aasta jaanuari seisuga 10 673 puudega last, kellest raske ja sügava puudega on 6416. Võrreldes eelnevate aastatega on raske ja sügava puudega laste arv pidevalt suurenenud.

Näiteks 2012. aastal oli raske ja sügava puudega lapsi 5800, 2013. aastal 6088 ja 2019. aastal 7587. Kuna puudega laste arv suureneb, suureneb ka vajadus tugiteenuste järele. Raske ja sügava puudega lapsed vajavad teenuseid, mis arvestavad nende individuaalsust ja võimalikke kaasuvaid puudeid. Olukorras, kus lasteaiakohti napib, ei ole lasteaedadel alati valmisolekut luua erivajadustega lastele vajalikke sobitus- ja erirühmi. Lasteaedadel puudub võimekus võtta erivajadusega lapsi tavarühmadesse, tuues põhjenduseks tugiteenuste puudumise. Sageli on probleemiks eelarve, milles ei ole ette nähtud erivajadustega lastega tegeleva spetsialisti ametikohta. Lisaks napib spetsialiste ning saadav töötasu ei motiveeri haridusliku erivajadusega lapsega tegelemist. Samuti on erivajadustega lastele keeruline leida kooli ja klassi nende kodukohas, kuna puuduvad õppeprotsessiga integreeritud tugiteenused.

Raske ja sügava puudega laste puhul on vajadus tugiteenuste (hoid, tugiisik, transport) järele tihti suurem, pikaajalisem ja komplekssem kui tavalaste puhul. Tugiteenuste vajadus on välja toodud ka 2009. aasta puudega laste kohta tellitud uuringus¹, mille järgi vajab enamik puudega lastest (84%) abi õppimise või eakohaste koduste või koduväliste tegevuste juures ning 43% puudega lastest vajab abi kõigi mainitud tegevuste juures. Eespool mainitud uuringus käsitletakse laiemalt puudega laste toimetulekut ja nende vajadusi, üldistades saadud tulemusi kõikidele puudega lastega peredele. Spetsiifilisem analüüs raske ja sügava puudega laste perede vajadustest ja nende perede paiknemisest praegu puudub. Selleks, et puudega lastele suunatud meetmete süsteemi arendamine oleks võimalikult kasulik kõigile osapooltele, tuleb analüüsida spetsiifilisemalt erinevate puuetega seotud vajadusi, selgitada välja olemasolevad teenused ning võimaluse korral teha seda regiooniti. Selle abil oleksid teenused otseselt suunatud nende vajajatele ning teenuste sihitatus ja asukoha lähedus aitaksid soodustada riigi kulude võimalikult ökonoomsena hoidmist. Lisaks hetkeolukorra vajaduste täpsustamisele on kavas teha analüüs ka TAT elluviimise lõpus, et hinnata elluviidud tegevuste mõju ja tulemuslikkust.

Puudega lapsed vajavad hoitu ka peale koolipäeva lõppu, koolivaheaegadel või ööpäev läbi. Selleks, et puudega lapsed saaksid osaleda üldhariduse omandamises, on neile vaja pakkuda täiendavaid tugiteenuseid – tugiisiku- ja transporditeenust. Tugiteenuste vähesus võib tekitada olukorra, kus lapsevanematel lasub suur hoolduskoormus, mis takistab nende osalemist tööturul.

2019. aastal tehtud projekti „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“ vahehindamise tulemused näitavad, et raske ja sügava puudega laste tugiteenustel on positiivne mõju hooldajate tööhõivestatusse. Tänu tugiteenuste saamisele on suurenenud hõives olevate ja täisajaga töötajate osakaal ning vähenenud osaajaga töötamise ja töötuse, sh pikaajalise töötuse määr. Hooldajate teenuste taotlemise peamised põhjused on seotud eelkõige lapsega: nt et laps saaks edukalt omandada haridust või osaleda huviringides või et toetada lapse sotsiaalset suhtlust ja iseseisvat toimetulekut. Tugisüsteemi piisavusega seoses nähtus, et praegune tugisüsteem täidab üldjuhul oma eesmärgi ning toetab teenuste pakkumise abil hooldajate tööhõives osalemist. Samuti ilmnes, et suure hooldusvajadusega laste ja keskusest eemal elavate perede puhul saaks tugisüsteem hooldajaid veelgi enam toetada ja nende tööhõives osalemist soodustada, kui suurendataks teenuse mahtu tulenevalt konkreetse lapse vajadustest või parandataks teenuse kättesaadavust maapiirkondades. Samas tuuakse välja, et keskmiselt 2/3 puhul kohalikest omavalitsustest on teenuste pakkumine sõltuvuses ESFi rahastusest ning selle lõppemisel ei suudaks kohalikud omavalitsused samas mahus teenuseid edasi pakkuda.²

Statistikaameti analüüsist³ selgub, et hoolduskoormusega naised on rohkem kui mehed. Seega võib eeldada, et naised saavad tugiteenustest proportsionaalselt rohkem kasu, neid jõuab rohkem

¹ Gfk. 2009. Puudega lastega perede toimetulek ja vajaduste uuring 2009

² Civitta Eesti AS: „Projekti „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“ hindamine“ lõpparuanne 2019 https://www.sm.ee/sites/default/files/civitta_esf_puuetega_laste_tugiteenuste_vahehindamine_-_lopparuanne.pdf

³ 15–74-aastased mitteaktiivsed – mitteaktiivsuse põhjus, sugu. Allikas: Statistikaamet

tööhõivesse ja sugudevaheline lõhe väheneb. Üksnes rahaliste toetuste keskenduv abistamine ei toeta riskigruppide võimalusi tööturul osaleda ning suurendab inimeste sõltuvust kohaliku omavalitsuse või riigi pakutavast rahalisest abist. Seetõttu on vaja parandada juurdepääsu kvaliteetsetele, jätkusuutlikele ja taskukohastele teenustele.

- Selleks, et lapsevanemal oleks võimalik tööturul osaleda ning töö- ja pereelu oleksid tasakaalus, on oluline tööandjate teadlikkus ning töötaja- ja peresõbraliku töökeskkonna vajalikkuse teadvustamine. 2014. aastal korraldatud uuringust⁴ ilmnes, et tööandjad ja töötajad peavad töö- ja pereelu ühitamist töökeskkonnas oluliseks, kuid ootused sellele, millised võiksid olla need vahendid/tegevused, mis võimaldavad töö- ja pereelu tasakaalus hoida, on erinevad. Tööandjad arvavad pigem, et organisatsioon on panustanud töö- ja pereelu ühitamisse piisavalt, kuid töötajani pole see jõudnud või pole seda märganud. TAT raames on plaanis panustada peresõbralikuma organisatsioonikultuuri jätkusuutlikku arengusse, mis tagaks töötajale kindlustunde, et tööandja väärtustab tema vajadusi, hoides töö- ja pereelu tasakaalus.

1.2.3. Eelarve

		Summa	Osakaal
1	ESFi toetus	39 945 173	85%
2	Riiklik kaasfinantseering	7 049 148	15%
3	Omafinantseering	0	0
4	TAT eelarve kokku	46 994 321	100%

1.2.4. Sihtrühm

- kohaliku omavalitsuse üksused
- poliitikakujundajad
- puudega inimeste organisatsioonid
- suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastased lapsed ja nende vanemad
- tugiteenuste osutajad
- tööandjad
- töötajad
- lapsevanemad
- haridus- ja tervishoiuvaldkonna spetsialistid

⁴ TNS Emor, 2014. Vastutustundlik ettevõtetus ning töö- ja pereelu ühitamine: teadlikkus, hetkeolukord ja ootused.

2. Tegevuste kirjeldus tulemuste saavutamiseks

TAT tulemuste saavutamiseks on planeeritud mitmed tegevused: lapsehoiusteemi arendamise ning suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastastele lastele tugisüsteemi korralduse väljatöötamiseks ja hindamiseks vajalike analüüside tegemine; vajalike tugiteenuste (lapsehoid, tugiisik, transport) arendamine ja pakkumine; töötaja- ja peresõbraliku töökultuuri tekke soodustamine peresõbraliku tööandja märgise mudeli väljatöötamise kaudu.

2.1. Puudega lastele tugiteenuste (hoid, tugiisik, transport) arendamine ja pakkumine

2.1.1. Puudega lastele mõeldud tugiteenuste arendamise eel- ja järeluuring

TAT põhitegevuste (lapsehoiu-, tugiisiku- ja transporditeenuse pakkumine) paremaks elluviimiseks ja kättesaadavuse tagamiseks tehakse uuring, mille käigus töötatakse välja tugiteenuste võimalik korraldus- ja rahastusmudel. Analüüsi käigus tehakse ettepanekuid tugiteenuste optimaalseks ja efektiivseks korraldamiseks Eestis.

TAT lõpus plaanitakse tegevuste mõju ja tulemuslikkuse väljaselgitamiseks teha puudega laste tugisüsteemi kohta järelanalüüs. Analüüsiga selgitatakse välja, kas on võimalik praegust tugisüsteemi korrigeerida selliselt, et see mõjutaks minimaalselt valitsussektori eelarvepositsiooni peale Euroopa Sotsiaalfondi rahastamise lõppemist.

2.1.1.1. Sihtrühm

- kohaliku omavalitsuse üksused
- suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastaste laste vanemad

2.1.1.2. Tegevuse üldajaraam

01.09.2014–31.12.2022

2.1.1.3. Tegevuse elluviija

Sotsiaalministeerium

2.1.2. Puudega lastele tugiteenuste pakkumise arendamine

TAT raames tegeletakse suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastastele lastele tugiteenuste (lapsehoid, tugiisik, transport) pakkumise arendamisega.

Mainitud tugiteenused on sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt kohaliku omavalitsuse (edaspidi KOV) osutatavad teenused ning riik toetab KOV-e nende jt raske ja sügava puudega lastele mõeldud teenuste osutamisel täiendavalt ka toetusfondi vahendite kaudu. TAT tegevuste kavandamisel aastatel 2011–2013 otsustati korraldada tugiteenuste pakkumine Sotsiaalkindlustusameti (edaspidi SKA) kaudu, sest tol ajal polnud piisavalt teenuseosutajaid ja mitu maakonda oli katmata. Teenuste korraldus (teenuseosutajate hankimine ja nendega lepingute sõlmimine) SKA kaudu võimaldas luua piisava teenusevõrgustiku üle Eesti ning tagada ühtlasema teenusekvaliteedi. Samuti loodi paralleelselt SKA-sse KOV-ide nõustamisega tegelev meeskond, et toetada KOV-ide endi võimekust puudega lastele teenuste osutamisel ja nende arendamisel. Aastatel 2015–2020 elluviidud TAT tegevuste tulemusena on nüüdseks igas maakonnas olemas teenuseosutajad ja kvaliteetsete teenuste kättesaadavus on tagatud üle Eesti.

Arvestades, et TAT tugiteenuste näol on tegemist KOV-i teenustega ning KOV-il tuleb jätkata nende teenuste osutamist ka peale struktuurivahendite perioodi lõppu, on mõistlik KOV-e sellel üleminekul

toetada. Uue korraldusmudeli rakendamisel ei hangiks SKA enam ise teenuseid, vaid suunaks ressursi KOV-idele, kes saavad jätkata oma piirkonna lastele teenuste osutamist suuremas mahus, kombineerides KOV-i enda vahendeid, toetusfondi kaudu suunatavaid vahendeid ja ESF-i vahendeid. Samal ajal jätkaks SKA üleminekuperioodil ehk 2021–2022 KOV-ide nõustamist ja toetamist. Koostöös teenuseosutajate ja SKA-ga on KOV-il võimalik ESF-i rahastusperioodi vältel kujundada oma vajadustele vastav mõistlik teenuse osutamise kord ja tingimused, et ESF-i rahastuse lõppemisel oleks KOV-il ülevaade teenust vajavatest lastest ja vajalike vahendite suurusest.

Uue korraldusmudeli rakendamisel on KOV-il soovituslik teha koostööd selliste teenuseosutajatega, kes on varem olnud SKA partnerid, sest teenuseosutajatel on olemas nii teenuseosutamise kui ESF-i aruandlusega seotud vajalikud teadmised ja oskused. Koostöö korral ei pea raske ja sügava puudega lapsed uue korraldusmudeli käivitumise korral vahetama harjumuspärasest teenuseosutajast ning KOV-il on lihtne uuele korraldusmudelile üle minna. Praeguse paralleelse teenusekorraldamise jätkamise korral oleks TAT tegevuste lõppemine keeruline nii lapsevanemate kui teenuseosutajate jaoks, sest lisaks teenusemahu järsule vähenemisele kaoks ka harjumuspärane koostöö ja kogemused.

2.1.2.1. Sihtrühm

- kohaliku omavalitsuse üksused
- raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste osutajad
- raske ja sügava puudega laste vanemad
- puudega inimeste organisatsioonid
- haridus- ja tervishoiuvaldkonna spetsialistid

2.1.2.2. Tegevuse üldajaraam

01.01.2015–31.12.2022

2.1.2.3. Tegevuse elluviija

Sotsiaalministeerium/Sotsiaalkindlustusamet

2.1.3. Puudega lastele tugiteenuste pakkumine

Selleks, et puudega lapse vanemad saaksid tööturul osaleda, on vaja neile pakkuda tugiteenuseid, sh hoiu-, tugiisiku- ja transporditeenust. Tugiteenuste pakkumine vähendab vanemate hoolduskoormust ja võimaldab neil kas tööturule naasta, tööhõives püsida või oma töökoormust suurendada. Vanemad, kes on pikka aega raske või sügava puudega lapsega kodus olnud, võivad enne tööturule naasmist vajada nõustamist ja julgustamist.

Puudega laste tugiteenused on otstarbekas välja arendada komplekselt, seostades teenused puudega lastele hariduse andmise ja rehabilitatsiooniteenuse pakkumisega.

Tugiteenuste arendamine on puudega lastele vajalik, võimaldades neil saada haridusteenuseid ja teisi avalikke teenuseid, mida nad oma suure abivajaduse tõttu praegu tihti ei saa. Puudega laste haridusse panustamine soodustab nende edasisi võimalusi tööturul osaleda või ühiskonnaellu aktiivsemalt panustada. Tugiteenuste parem kättesaamine võimaldab lapsevanematel osaleda tööhõives.

- **Lapsehoiuteenus** on suunatud raske ja sügava puudega lastele, kes vajavad ööpäevaringset hooldust ja järelevalvet ning kelle vanemad ei saa seetõttu osaleda tööhõives. Lapsehoiuteenust on võimalik saada kuni lapse 18-aastaseks saamiseni, eeldusel et lapse hooldamine ei ole samal ajal tagatud teiste sotsiaalteenustega (välja arvatud lapse perekonnas hooldamine) ning laps ei õpi samal ajal haridusasutuses.

Lapsehoiuteenust saab kasutada:

- koolieelses eas ja koduõppel olev laps: päeval, õhtul, nädalavahetusel või ööpäev läbi;
- põhiharidust omandav laps: peale koolipäeva lõppu, õhtul ja nädalavahetusel; koolivaheaegadel lisandub päevahoiu või ööpäevahoiu võimalus;
- noor, kellel on põhiharidus omandatud, aga kes ei ole kutseõppes: päeval, õhtul, nädalavahetusel ning vajaduse korral ööpäev läbi.

Lapsehoiuteenust võib pakkuda lapse kodus, lapsehoidja kodus, hoiukodus jms.

- **Tugiisikuteenust** võib laps saada kodus, tugiisiku kodus, haridusasutuses, meditsiinasutuses, rehabilitatsiooniasutuses, huvitegevust pakkuvast asutuses ja muus kokkulepitud avalikus kohas.
- **Transporditeenust** osutatakse lapsele toetava teenusena tugiisiku- või lapsehoiuteenuse saamiseks.

Alates 2021. aastast antakse teenuste vajaduse ja mahu üle otsustamine üle KOV-i lastekaitse- või sotsiaaltöötajale, kes koostab otsuse lapse juhtumiplaani tegevuskavasse koostöös võrgustikuliikmetega, kaasates vajaduse korral SKA koordinaatoreid. SKA koordinaatorite põhirolliks jääb lapsevanemate, teenuseosutajate ja KOV-i töötajate juhendamine ja nõustamine, koostöökohtumiste korraldamine, arveldamine ning seireandmete kogumine.

2.1.3.1. Sihtrühm

- suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastased lapsed
- suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastaste laste vanemad

2.1.3.2. Tegevuse üldajaraam

01.06.2015–31.12.2022

2.1.3.3. Tegevuse elluviija

Sotsiaalkindlustusamet

2.2. Töö- ja pereelu ühildamise soodustamine

2.2.1. Lapsehoiusteemi arendamise eel- ja järelanalüüsid

Lapsevanema hoolduskoormust aitab vähendada ning seeläbi tööturul osaleda lapsehoiuteenuse pakkumine vastavalt lapsevanema vajadustele. Lapsehoiusteem peaks pakkuma vanematele alternatiivset hoiuvõimalust lasteaia kõrval, olles samas korraldatud võimalikult sidusalt alusharidussüsteemiga.

TAT põhitegevuste paremaks elluviimiseks korraldatakse uuring, mis aitab täpsustada lapsehoiuteenuste kasutajate vajadusi ning selgitab välja lapsehoiuteenuse korralduse ja lapsehoiusteemi ülesehituse muutmise vajadused. Analüüsi käigus selgitatakse välja Eesti eri piirkondade lapsehoiukohtade vajaduse ulatus ning hoiukohtade eripärad, mis on tingitud lapsevanemate töökorraldusest. Eriilmeliste hoiukohtade all on silmas peetud võimalust pakkuda vanematele ööpäevaringset, õhtust või nädalavahetuse hoidu, võõrkeelset lapsehoiu võimalust (näiteks välisriigist Eestisse tööle tulijate või tudengite lastele), erivajadustega lastele sobivat hoidu jms. Selleks, et ühitada töö- ja pereelu võimalikult paindlikult, peab vanemal olema võimalus valida

oma elukorraldusele ja vajadustele vastav lapsehoid. Samas sõltuvad konkreetse piirkonna lapsehoiuteenuse eripärad olemasolevate või uute teenusepakkujate võimalustest, aga ka võimalikest takistustest.

Samuti on oluline arvestada Eesti eri piirkondade (KOV-ide) prognoose lapsehoiuteenuse olemasoleva, tekkiva või kaduva vajaduse rahuldamiseks, sest KOV-ide rahvastikutrendid eeldavad eri tüüpi hoiuteenuse loomist.

Analüüs on toeks KOV-ide ja poliitikakujundajate nõustamisel lapsehoiusüsteemi paremaks korraldamiseks. Selleks, et pakkuda teenusekasutajate vajadustele vastavat lapsehoidu, tehakse koostööd ja konsulteeritakse nii KOV-ide, valdkonna ekspertide kui poliitikakujundajatega.

TAT lõpus plaanitakse lapsehoiusüsteemi arendamisega seotud tegevuste mõju ja tulemuslikkuse väljaselgitamiseks teha järeluuring.

2.2.1.1. Sihtrühm

- kohaliku omavalitsuse üksused
- poliitikakujundajad

2.2.1.2. Tegevuse üldajaraam

01.09.2014–31.12.2022

2.2.1.3. Tegevuse elluviija

Sotsiaalministeerium

2.2.2. Peresõbraliku tööandja märgise mudeli meetodika ja kriteeriumide väljatöötamine

TAT käigus töötatakse välja peresõbraliku tööandja märgise mudel, mis soodustab organisatsioonide töötaja- ja peresõbralikumaks muutumist.

Märgise mudeli väljaarendamist alustati Sotsiaalministeeriumis 2012. aastal, kui töötati välja esmased ettevõtete töökeskkonna hindamise kriteeriumid ja meetodika. 2013. aasta esimeses pooles korraldati esialgsete kriteeriumide testimiseks katseprojekt, mille aruteluseminaridel osales kuus Eestis tuntud ettevõtet. Projekti käigus jõuti arusaamisele, et töö- ja pereelu ühitamise teematikat tuleks ettevõtetes kindlasti edasi arendada ning osalenud ettevõtted olid mudeli väljatöötamise suhtes toetaval seisukohal. Katseprojekt korraldati ainult ärisektori ettevõtete seas, kuid märgise mudeli rakendamisse kaasatakse kõik tööandjad nii erasektorist kui ka avalikust ja mittetulundussektorist.

Märgise mudeli rakendamiseks töötatakse lõplikult välja tööandjate töökeskkonna hindamise kriteeriumid ja meetodika, tellitakse hindamise läbinud tööandjatele õnnitlemiseks tunnistused, korraldatakse teavitatusüritusi mudeli valmimisest ning kutsutakse üles tööandjaid märgist omandama. Samuti valitakse hanke kaudu partner, kes koolitab konsultante tööandjate juures hindamise tegemiseks ning koordineerib kogu protsessi, mille arendamise ja elluviimise käigus kaasatakse vajaduse korral väliseksperte või osaletakse välislähetustes kogemuste ja teadmiste kogumiseks. Kriteeriumid, mille alusel tööandjaid hinnatakse ja mida tööandjad saavad tulevikus rakendada hakata, on osa vastutustundliku organisatsiooni personalijuhtimise poliitikast.

Märgise mudeli eripäraks on see, et tööandja saab teatud perioodi jooksul võtta kasutusele erinevaid töö- ja pereelu ühitamise meetodeid ning neid praktiseerida. Protsessi käigus annavad konsultandid nõu ning jälgivad meetodi kasutusele võtmist ja selle sobivust ja juurutamist tööandja kultuuri. Tööandja ei pea olema eelnevalt ise töö- ja pereelu ühitamise meetodeid kasutanud, kuid on valmis seda tegema ning soovib konsultantide abiga neid ellu viia. Seega on kõigil tööandjatel võimalik mudeli protsessis osaleda ning jätkata seejärel jätkusuutliku töötaja- ja peresõbraliku töökultuuriga.

Mudeli protsessis osalenud tööandja on tunnustatud kui tööandja, kes on edukalt oma organisatsioonikultuuri juurutanud töötaja- ja peresõbralikke meetodeid. Märgise mudeli protsessi läbinud tööandjale kingitud tunnistus on töötajale kindluseks, et selles organisatsioonis väärtustatakse töötajat ning hinnatakse tema vajadusi hoida tasakaalu töö- ja pereelu vahel.

Eesmärk on jõuda TAT lõppemise ajaks olukorrani, kus peresõbraliku tööandja märgise mudel on välja töötatud ning on rakendamisel. Mudeli rakendamise käigus teavitatakse tööandjaid ja töötajaid märgise mudeli olemasolust ja protsessis osalemise kasulikkusest.

TAT perioodi teisest poolest alates peetakse läbirääkimisi võimalike partneritega, kellele mudeli rakendamise õigused edasi anda ning kes saaksid tunnustusmudelit edasi rakendada. Tunnistuse omandamise protsessis osalemine ja selle väljaandmine aitab hoida ja arendada töö- ja pereelu väärtustavat töökultuuri Eestis.

2.2.2.1. Sihtrühm

- poliitikakujundajad
- tööandjad
- töötajad

2.2.2.2. Tegevuse üldajaraam

01.09.2014–31.12.2022

2.2.2.3. Tegevuse elluviija
Sotsiaalministeerium

3. Näitajad

Näitaja	Näitaja nimetus (viide punktile, missugusest tegevusest kujuneb)	Algtase (2013)*	Sihttase (2018)	Sihttase (2023)	Selgitus
Rakenduskava väljundinäitajad	Hooldajate ⁵ arv, kes on saanud vähemalt ühte puudega laste tugiteenust ühe puudega lapse kohta	0	2400	3200	
TAT-spetsiifilised väljundinäitajad⁶	2.1. Puuetega lastele tugiteenuste (hoid, tugiisik, transport) arendamine ja pakkumine				
Väljundinäitaja	Hooldajate arv, kes on saanud vähemalt ühte puuetega laste tugiteenust ühe puudega lapse kohta	0	2400	3200	panustab rakenduskava väljundnäitajasse
TAT-spetsiifilised väljundinäitajad⁷	2.2. Töö- ja pereelu ühitamise soodustamine				
Väljundinäitaja	Peresõbraliku tööandja märgise mudel	0	0	1 (mudel, mille alusel antakse välja märgiseid, on välja töötatud)	
Tulemusnäitaja	Osalejad, kes 6 kuud pärast lapsehoiu ja/või puuetega laste	0	20% (480 inimest)	20% (640 inimest)	

⁵ Hooldajate all mõistetakse lapsevanema mõiste all välja toodud inimesi

⁶ Võimaluse korral esitada andmed soo järgi

⁷ Võimaluse korral esitada andmed soo järgi

	tugiteenuse saamise algust on tööturul ⁸				
--	---	--	--	--	--

---

⁸ Algaseme aluseks on võetud ESF-i 2007–2013 prioriteetse suuna „Pikk ja kvaliteetne tööelu“ meetme „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed“ avatud taotlusvoorst toetust saanud projektide andmed. Algaseme kindlaks määramisel on arvestatud ainult neid projekte, mis sisaldasid tegevusena lapsehoiuteenust. Algaseme aluseks võetud tegevused ja sihtrühm ei ole üks ühele võrreldavad ESF-i 2014–2020 perioodi tegevustega (suunatud uute lapsehoiukohtade loomisele ning puudega lastele hoiu ja tugiteenuste pakkumisele), kuid on nendega kõige sarnasemad.

4. Toetuse andmise tingimuste mõju läbivatele teemadele

TAT mõjutab (märkida ristiga; nii „jah“ kui „ei“ vastuse korral tuleb selgituses vastust argumenteeritult põhjendada) järgmisi valdkondi:

Regionaalareng   X jah ei

Selgitus:

- Meede aitab kaasa piirkondlikke erinevusi tasakaalustavale arengule:

1) nõudlus ja piirkondlike erinevustega arvestamine teenuste arendamisel soodustab teenuste ühtlasemat kättesaadavust ja suuremat mitmekülgset eri piirkondades;

2) puudega laste hoiuteenuse kättesaadavuse parandamine kõigis (toime)piirkondades soodustab tööturul mitteaktiivsete hooldajate lisandumist tööturule ja nende vaba aja veetmise võimaluste mitmekesisustumist.

Tegevused aitavad seeläbi kaasa piirkondade tööjõupotentsiaali paremale ärakasutamisele majandusarengus, eriti väiksema hoolekandevalase haldusvõimekusega piirkondades.

- Meede soodustab vähesel määral piirkondade eripära ja erivajadustega arvestamist:

1) arvestades piirkondlike erinevustega lapsehoiuteenuse nõudluses (nii hetkenõudluses kui perspektiivis);

2) soodustades lapsehoiuteenuse arendamisega suuremate linnapiirkondade majanduslikku konkurentsivõimet, kuna lapsehoiukohtade suurema puuduse tõttu on seal võimalik tuua ka rohkem lapsevanemaid tööturule.

- Meede soodustab piirkondade terviklikkuse ja sidususe arvestamist, aidates kaasa toimepiirkondade keskuste keskusfunktsioonide tugevdamisele ja suure hoolduskoormusega vanemate töötamisvõimaluste parandamisele, kuid selle eelduse täitumiseks tuleb tagada ka teenuste hea kättesaadavus oma tagamaa jaoks.

- Meede soodustab mõõdukalt lähimuse põhimõtte rakendamist regionaalarengus, arvestades kohaliku tasandi nõudlusega lapsehoiu- ja hoolekandeteenuste järele ning nende osutamise võimekusega meetme rakendamisel.

Meetme rakendamisel on regionaalse arengu soodustamiseks olulised järgmised märksõnad:

- Hoolekandeteenuste koondamisega tõmbekeskustesse on tagatud ligipääsu parandamine teenusevajajatele ka tõmbekeskuste tagamaalt (tugevdamaks mõju piirkondade terviklikkuse ja sidususe tugevdamisele).

- Soodustatakse kohalike omavalitsuste koostöö- ja ühisprojekte, et aidata kohalike omavalitsuste arendusvajaduste ühisosa tõhusamalt realiseerida ning kujundada optimaalsed teeninduspiirkonnad (tugevdamaks mõju piirkondade terviklikkuse ja sidususe ning arenduskoostöö tugevdamisele).

Keskkonnahoid ja kliima   jah X ei

Selgitus:

TAT tegevuste elluviimisega ei kaasne otsest muutust ega negatiivset mõju keskkonnahoiu ja kliima eesmärgile.⁹ Hinnang põhineb perioodi 2014–2020 Euroopa Liidu vahendite kasutamise partnerlusleppe ja ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruandel.

Infoühiskond X jah ei

Selgitus:

Täieneb Sotsiaalkindlustusameti olemasolev andmebaas puudega laste tugiteenuste kohta ning andmete ristikasutamisega tekib teenuste osutamisest parem ülevaade. Elektrooniliste materjalide kättesaadavust parandatakse materjalide uuendamise ja veebilehtede täiendamisega.

Riigivalitsemine X jah ei

Selgitus:

TAT tulemuslikkuse korral on eesmärk viia puudega laste tugiteenused kindlale rahastamisskeemile, mille tagajärjeks on võimalikud muudatused riigi ja kohalike omavalitsuste omavahelises tööjaotuses ning koostöös ja finantssuhetes. TAT võib kaasa tuua uute asutuste loomise. TAT parandab avalike teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti.

Võrdsed võimalused¹⁰

Sooline võrdsus (kas TAT lõpptulemus mõjutab meeste ja naiste olukorda ühiskonnas)¹¹

X jah ei

TAT sisaldab tegevusi, mis panustavad otseselt soolise võrdõiguslikkuse edendamisse

X jah ei

Kõik TAT tegevused on suunatud soolise võrdõiguslikkuse edendamisele (meeste ja naiste võrdõiguslikkuse, mittediskrimineerimise ja juurdepääsu edendamine (partnerlusleppe p 1.5.2). Meede on tervikuna suunatud otseselt soolise võrdõiguslikkuse edendamisele ning võrdsete õiguste ja võimaluste loomisele. Kuna hoolduskoormus on üldreeglinas naiste kanda, mõjutavad selle vähendamisele suunatud sotsiaalteenused otseselt naiste olukorda tööturul ja seega ka ühiskonnas tervikuna.

TAT panustab soolise võrdõiguslikkuse edendamisse sooküsimuste lõimimisega¹² TAT ettevalmistamisse, rakendamisse ja seiresse.

X jah ei

Selgitus, kuidas on TAT-s rakendatud sooküsimuste lõimimist:

Võrdne kohtlemine

X jah ei

Selgitus (täidetakse eitava vastuse korral):

⁹ [Euroopa Liidu vahendite kasutamise partnerlusleppe ja ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava keskkonnamõju strateegilise hindamise \(KSH\) aruanne](#)

¹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 artikkel 7. Meeste ja naiste võrdõiguslikkuse edendamine ja mittediskrimineerimine.

¹¹ Soolise võrdsuse tagamine tähendab naiste ja meeste võrdseid õigusi, kohustusi, võimalusi ja vastutust kõikides eluvaldkondades. Kõik poliitikavaldkonnad, mis lõpptulemusena mõjutavad inimeste olukorda ühiskonnas, mõjutavad muu hulgas ka naisi ja mehi.

¹² TAT ettevalmistamisel, rakendamisel ja seires võetakse arvesse naiste ja meeste erinevat olukorda ja vajadusi ning hinnatakse mõju naiste ja meeste sotsiaal-majanduslikule olukorrale ühiskonnas selleks, et tagada ühtmoodi kasu nii naistele kui meestele ning kaotada ebavõrdsus.

Alljärgnev osa täidetakse „jah“ vastuse korral

Kirjeldada, kuidas on TAT ettevalmistamise ja rakendamise ajal tagatud:

- a) eri vanuses inimeste võrdne kohtlemine: tugiteenuseid vajavad eri vanuses lapsed, mistõttu on oluline vajadustele vastava teenuse kujundamine, mis ei diskrimineeri nooremaid ega vanemaid lapsi. Samuti on suure hoolduskoormusega eri eas lapsevanemaid, kellel on võimalik osaleda tööturul;
- b) puudega inimeste võrdne kohtlemine: kirjeldada, kas ja milliseid tegevusi võetakse TAT-s ette puudega inimestele juurdepääsu tagamiseks (TAT on puudega laste spetsiifiline);
- c) võrdne kohtlemine sõltumata inimese soost, rassist, rahvuslikust kuuluvusest, usutunnistusest, veendumusest ja seksuaalsest sättumusest: tugiisikuteenust saama on oodatud teenusesaajad sõltumata nende soost, rassist, rahvusest, usulisest veendumusest ja seksuaalsest sättumusest. Vene keelt emakeelena kõnelevatele klientidele osutatakse võimaluse korral venekeelset teenust (see on oluline eelkõige Ida-Virumaal ja Tallinnas).

5. Seos prioriteetse suuna teiste meetmete, toetuse andmise tingimuste ja avatud taotlusvoorudega

TAT-d toetab sama meetme raames planeeritav avatud taotlusvoor „Uute lapsehoiukohtade pakkumine 0–7-aastastele lastele“. Avatud taotlusvooruga raames toetatakse uute lapsehoiukohtade pakkumist nii puudega kui puudeta lastele. Toetust antakse ainult hoiukoha pakkumiseks ehk makstakse kinni lapsehoidja või õpetaja palk. TAT-st saadav teadmine on aluseks avatud taotlusvoorude tingimuste väljatöötamisel ja toetuse jagamisel, mille puhul tuleb võtta arvesse piirkondlikke erinevusi (piirkonna sündimus- ja rändeprognosid), hoiukohtade puuduse iseloomu (püsiv või ajutine), kohalike omavalitsuste võimekust jms. Tegevus on kavandatud ellu viia üle-eestilisena.

Tegevust täiendavad Siseministeeriumi kavandatavad ERF-i meetmed, millega nähakse ette uute hoonete või hooneosade ehitamist või olemasolevate muufunktsiooniliste hoonete või ruumide ümberkohandamist lapsehoiuteenuse või alushariduse pakkumiseks. Vastavad vahendid kajastuvad prioriteetses suunas „Jätkusuutlik linnapiirkondade areng“, mis on ette nähtud Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondadele.

TAT on seotud prioriteetse suuna meetme „Tööturul osalemist toetavad sotsiaalteenused“ raames rakendatavate TAT-de ja avatud taotlusvoorudega, mille eesmärk on sotsiaalteenuste kättesaadavuse, mitmekesistamise ja kvaliteedi parandamise kaudu soodustada erivajadusega, hoolduskoormusega ja toimetulekuraskustes inimeste osalemist tööturul.

6. Seos valdkondlike arengukavadega

TAT on seotud koostatava asendushoolduse kontseptsiooniga, mis sätestab põhimõtted asendushoolduse kvaliteedi parandamiseks asendushoolduse vormide mitmekesistamise, tugiteenuste ja järelhoolduse arendamise kaudu. Kontseptsiooni eesmärk on vanemliku hoolitsuseta lastele paremate hooldusvõimaluste loomine, sh perepõhise asendushoolduse ja selle tugisüsteemide ning järelhoolduse toetamine, ning seeläbi asendushoolduselt lahkuvate noorte võimalikult iseseisva toimetuleku tagamine täiskasvanuna. Oluliseks peetakse ka professionaalse ettevalmistusega hooldusperesid, kes oleksid spetsialiseerunud puudega või erivajadustega laste hooldamisele.

Samuti toetab TAT-d konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, milles on eesmärgina välja toodud suhtelises vaesuses elavate inimeste osakaalu vähendamine. Eestis on suurimas vaesusriskis töötud ja suhtelise vaesuse määra vähendamiseks seatakse eesmärgiks tööhõive suurendamine. TAT toetab puudega laste tugiteenuste kättesaadavuse kaudu nende lapsevanemate võimalusi osaleda tööturul, panustab terviklikuma lapsehoiusteemi ning töötaja- ja peresõbraliku töökeskkonna tekkimisse ning seeläbi ka inimeste tööhõivevõime paranemisse.

TAT on seotud laste ja perede arengukavaga perioodiks 2012–2020, milles on seatud eesmärk tagada kõigile Eesti riigi pinnal elavatele lastele ja peredele võimalus, et nad saaksid kasvada ja elada turvalises ning inimsõbralikus elukeskkonnas. Laste ja perede arengukavas on peaeesmärgi saavutamiseks püstitatud viis strateegilist eesmärki:

1. Eesti laste- ja perepoliitika on teadmispõhine ja ühtne, et toetada ühiskonna jätkusuutlikkust.
2. Eesti on positiivset vanemlust toetav riik, kus pakutakse vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid.
3. Lapse õigused on tagatud ning loodud on toimiv lastekaitseüsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda.
4. Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut toetav kombineeritud toetuste ja teenuste süsteem, et pakkuda perele püsivat kindlustunnet.
5. Meestel ja naistel on võrdsed võimalused töö-, pere- ja eraelu ühitamiseks, et soodustada kvaliteetset ja iga pereliikme vajadustele vastavat igapäevaelu.

TAT-d toetab uus lastekaitseadus, kus on sätestatud Sotsiaalkindlustusameti ülesanne lastekaitse korraldamisel riikliku lastekaitsepoliitika elluviimine, riiklike strateegiate rakendamine ning valdkondadeülese lastekaitsealase koostöö ja ennetuse koordineerimine.

Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020 üldeesmärk on tervena elatud eluea pikenemine enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise kaudu ning selle teemaatilised valdkonnad on tihedalt seotud perede elukvaliteediga (sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste suurendamine, lastele tervisliku ja turvalise arengu tagamine, tervist toetava keskkonna kujundamine, tervislike eluviiside soodustamine ning tervishoiusteemi jätkusuutlikkuse kindlustamine).

Eesti haridusstrateegias 2012–2020 tuakse hariduse ees seisvate ülesannetena muu hulgas välja probleem, kuidas kompenseerida paljude perede ahenevaid võimalusi laste üleskasvatamisel, kooliks ettevalmistamisel ja koolitamisel ning kuidas leevendada sotsiaalse ja kultuurilise kihistumise negatiivseid tagajärgi ebasoodsamatest oludest pärinevatele lastele ja täiskasvanutele. Rõhutakse vajadusele toetada õppes osalemise kasvu ja tagada kõigile lastele võimalused alushariduse omandamiseks.

Eesti regionaalarengu strateegia 2020 üks eesmärk on toimepiirkondade terviklikkust ja konkurentsivõimet soosiv elu- ja ettevõtluskeskkond. Eesmärgi suunas liikumiseks nähakse muu hulgas ette järgmine meede: toimepiirkondade sisemine sidustamine töö ja teenuste parema kättesaadavuse

tagamiseks, et võimaldada kogu toimepiirkonna elanikel saada paremini osa toimepiirkondade eri kohtades pakutavatest võimalustest ja hüvedest. Selleks edendatakse toimepiirkondade ühistranspordi korraldust viisil, mis aitab kaasa keskuste paremale sidustamisele tagamaaga, ning toetatakse investeeringuid toimepiirkonnasisese liikumisvajaduse seisukohast oluliste ühistranspordijaamade ja kohaliku teedevõrgu osade (sh kergliiklusteed ja juurdepääsuteed oluliste objektideni) rajamiseks.

7. Toetuse andmise tingimuste rakendamine

7.1. Toetuse saaja ja partneri kohustused

7.1.1. Toetuse saajale kohalduvad lisaks käesolevas TAT-s sätestatud perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse (edaspidi *struktuuritoetuse seadus*) §-des 24 ja 26 ning struktuuritoetuse seaduse alusel kehtestatud õigusaktides toetuse saajale sätestatud kohustused. Ühtlasi on toetuse saaja kohustatud:

7.1.1.1 esitama rakendusametile (edaspidi RA) TAT järgmis(t)e eelarveaasta(te) tegevuste detailse kirjelduse (lisa 1 vorm A) ja sellele vastava eelarve kulukohtade kaupa (lisa 1 vorm B) kinnitamiseks jooksva aasta 1. novembriks;

7.1.1.2 esitama punktis 7.1.1.1 nimetatud dokumendid peale nende kinnitamist viie tööpäeva jooksul rakendusametile (edaspidi RÜ);

7.1.1.3 esitama RA nõudmisel TAT eelarve jagunemise aastate ja eelarveartiklite kaupa;

7.1.1.4 rakendama TAT-d vastavalt kinnitatud detailsele tegevuste kirjeldusele ja eelarvele;

7.1.1.5 esitama RA-le TAT eelarve täitmise aruande iga kuu 10. kuupäevaks eelmise kuu kohta RA poolt väljatöötatud vormil;

7.1.1.6 esitama RÜ-le järgneva eelarveaasta väljamaksete prognoosi 10. detsembriks või kümne tööpäeva jooksul peale lisa 1 vormide A ja B kinnitamist. Esimese eelarveaasta väljamaksete prognoos tuleb esitada 15 tööpäeva jooksul TAT kinnitamisest;

7.1.1.7 esitama korrigeeritud prognoosi järele jäänud eelarveaasta kohta, kui punktis 7.3 nimetatud maksetaotlus erineb rohkem kui $\frac{1}{4}$ võrra punktis 7.1.1.6 esitatud prognoosist.

7.1.2. TAT partnerile kohalduvad struktuuritoetuse seaduse § 25. Ühtlasi on partner kohustatud:

7.1.2.1 esitama toetuse saaja nõudmisel punktis 7.3.3 nimetatud partneri organisatsiooni dokumendid;

7.1.2.2 esitama toetuse saajale partneri järgmis(t)e eelarveaasta(te) tegevuste detailse kirjelduse ja sellele vastava eelarve kulukohtade kaupa jooksva aasta 1. oktoobriks;

7.1.2.3 esitama toetuse saaja poolt antud tähtajaks järgneva eelarveaasta TAT kulude planeerimiseks prognoosi ja jooksva eelarveaasta prognoosi parandused ja/või muudatusettepanekud lähtuvalt toetuse saaja ja/või partneri vajadusest;

7.1.2.4 esitama toetuse saajale maksetaotluse tasutud kuludokumentide alusel hiljemalt iga kuu 10. kuupäevaks või vastavalt toetuse saaja nõudele viis tööpäeva enne TAT prognoosis märgitud toetuse saaja maksetaotluse esitamise tähtaega rakendusametile;

7.1.2.5 esitama toetuse saajale ja/või RÜ-le esimeses maksetaotluses esitatud kuludega ning edaspidi vastavalt RÜ poolt saadetud valimiridade põhjal kaasnevad lisadokumendid (sh hankedokumendid, memod, osalejate nimekirjad, päevakavad) ja andma vajaduse korral täiendavaid selgitusi;

7.1.2.6 esitama toetuse saajale elektrooniliselt TAT vahearuande iga aasta 5. jaanuariks ja 5. juuniks ning lõpparuande toetuse saaja antud tähtajaks;

7.1.2.7 esitama iga kvartali lõppedes hiljemalt 7. kuupäevaks tegevustes osalejate andmed;

7.1.2.8 esitama toetuse saajale ülevaate tegevustest ning eelarve täitmise aruande hiljemalt iga kuu 5. kuupäevaks.

7.2. Kulude abikõlblikkus

7.2.1. Kulu on abikõlblik, kui see on põhjendatud, tekib vastavalt Vabariigi Valitsuse 1. septembri 2014. a määruse nr 143 „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetusest hüvitatavate kulude abikõlblikuks lugemise, toetuse maksmise ning finantskorrektsioonide tegemise tingimused ja kord“ (edaspidi *ühendmäärus*) § 2 lõigetele 3 ja 4 ning makstakse vastavalt lõikele 5 ning on kooskõlas Euroopa Liidu ja Eesti õigusega.

7.2.2. Abikõlblikeks kuludeks loetakse käesolevas TAT-s nimetatud tegevuste elluviimiseks vajalikud kulud, mis vastavad ühendmääruses ja käesolevas TAT-s sätestatud tingimustele.

7.2.3. Muu hulgas on abikõlblikud järgmised kulud:

7.2.3.1 TAT elluviimisega seotud otsesed personalikulud vastavalt ühendmääruse § 3 lõike 1 punktidele 1–4;

7.2.3.2 TAT kaudsed kulud 15% ühtse määra alusel, arvestatuna otsestest personalikuludest. TAT kaudseteks kuludeks loetakse ühendmääruse § 9 lõikes 5 nimetatud TAT üldkulud ning § 9 lõikes 6 nimetatud tegevuste tegemisel tekkivad personalikulud.

7.2.4. Lisaks ühendmääruse §-s 4 nimetatud kuludele on TAT raames mitteabikõlblikud järgmised kulud:

7.2.4.1 päevaraha, majutuskulu ja mootorsõiduki kasutamise kulu osas, mis ületab vastavates õigusaktides kehtestatud maksustamisele mittekuuluvat piirmäära;

7.2.4.2 hoonestatud ja hoonestamata maa, kinnisvara ja mootorsõiduki ost;

7.2.4.3 ühtse määra alusel hüvitatud kaudsed kulud enne käesoleva TAT kinnitamist;

7.2.4.4 väliskoolitus- ja välislähetuskulud väljaspool Euroopa Liidu liikmesriike.

7.3. Toetuse maksmine

7.3.1. Toetuse maksmine toimub vastavalt struktuuritoetuse seaduse §-dele 28–30 ja selle alusel kehtestatud õigusaktidele. Lihtsustatud hüvitamisviiside alusel toetuse väljamaksmisel kulu tegelikku maksumust ei tõendata ega kontrollita.

7.3.2. Toetust makstakse ühendmääruse § 14 lõike 1 punkti 1 alusel.

7.3.3. Enne esimese maksetaotluse esitamist peab toetuse saaja esitama RÜ-le:

7.3.3.1 väljavõtte oma raamatupidamise sise-eeskirjast, milles on kirjeldatud, kuidas TAT kulud ja tasumist eristatakse raamatupidamises muudest TAT rakendaja kuludest;

7.3.3.2 koopia riigihangete tegemise korrast asutuses;

7.3.3.3 lühikirjelduse TAT rakendamisega seotud dokumentide algatamise, viseerimise ja kinnitamise kohta ning vajaduse korral allkirjaõigusliku isiku poolt edasivolitatud õiguste puhul vastavad volituste koopiad.

7.3.4. Punktis 7.3.3 nimetatud dokumente ei tule esitada, kui toetuse saaja on varasemate TAT-de rakendamisel nimetatud dokumendid esitanud ja neid ei ole enne uue TAT rakendamist muudetud. Toetuse saaja esitab RÜ-le sellekohase kirjaliku kinnituse.

7.3.5. Maksetaotlusi võib esitada kõige harvem üks kord kvartalis ja kõige sagedamini üks kord kuus. Kui makstud abikõlblike kulude maksumus on riigihanke piirmääraga võrdne või ületab seda, esitatakse maksetaotlus üks kord kuus. Maksetaotluse menetlusaeg on kuni 90 kalendripäeva.

7.3.6. Toetus makstakse toetuse saajale välja ühendmääruses kehtestatud korras rakendusüksusele esitatud maksetaotluse alusel struktuuritoetuse registri kaudu või registriväiselt. Maksetaotluse vormi kinnitab rakendusüksus.

7.3.7. Projekti kaudsed kulud makstakse välja arvestatuna 15% projekti abikõlblikest otsestest personalikuludest.

7.3.8. Toetus makstakse välja vastavalt TAT-s nimetatud toetuse osakaalule abikõlblikest kuludest ja mitte rohkem, kui määratud toetuse summa.

7.3.9. RÜ-l on õigus maksetaotluse menetlemine osaliselt või täielikult peatada, kui:

7.3.9.1 maksetaotluses esineb puudusi;

7.3.9.2 toetuse kasutamisega seotud kohustus on täitmata;

7.3.9.3 kulu abikõlblikkus ei ole üheselt selge;

7.3.9.4 ilmnenu asjaolude põhjal on kahtlus, et toetuse saaja ei suuda ettenähtud ajaks TAT-d ellu viia või saavutada kavandatud tulemust;

7.3.9.5 maksetaotlusega taotletavat toetuse summat on võimalik struktuuritoetuse seaduse § 48 lõike 2 kohaselt tasaarveldada struktuuritoetuse seaduse § 30 lõigete 5 ja 6 alusel väljamaksmisele mittekuuluva või finantskorrektsiooni otsuse kavandis nimetatud tagasimaksmisele kuuluva toetusega.

7.2.10. Kui maksetaotluse kontrollimisel ilmneb, et toetuse saajal on maksetaotluses nimetatud kuluga seotud kohustus või nõue täitmata või maksetaotluses esineb puudus, mida on võimalik RÜ määratud tähtaja jooksul kõrvaldada, võib RÜ määrata kohustuse ja nõude täitmiseks ning puuduse kõrvaldamiseks uue tähtaja. Kui puudus kõrvaldatakse või kohustus või nõue täidetakse määratud tähtaja jooksul, loetakse, et maksetaotlus on esitatud puudusteta ja kohustus või nõue on täidetud.

7.3.11. Korraldusasutus võib kontrollida kulude abikõlblikkust, sealjuures kulu abikõlblikuks lugemise aluseks olevat teavet, dokumente ja muid tõendeid. Korraldusasutus võib RÜ-d kohustada maksetaotluse menetluse osaliselt või täielikult peatama struktuuritoetuse § 30 lõikes 4 nimetatud juhtudel.

7.3.12. Korraldusasutus keelab RÜ-l toetuse väljamaksmise, kui kulu ei ole abikõlblik. Korraldusasutus võib keelata toetuse maksmise struktuuritoetuse seaduse § 30 lõikes 6 nimetatud juhtudel.

7.3.13. Viimane maksetaotlus esitatakse hiljemalt koos TAT lõpparuandega. Viimane väljamakse tehakse pärast lõpparuande kinnitamist RA poolt.

7.4. TAT muutmine

7.4.1. Kui ilmneb vajadus TAT tegevusi, tulemusi, eelarvet, näitajaid või TAT abikõlblikkuse perioodi muuta, esitab toetuse saaja RA-le põhjendatud taotluse.

7.4.2. RA vaatab punktis 7.4.1 viidatud muudatuse taotluse läbi 25 tööpäeva jooksul alates taotluse kättesaamisest ja teeb otsuse TAT muutmise taotluse kohta peale punktis 7.4.4 nimetatud RÜ poolt edastatud ettepanekut ja punktis 7.4.8 nimetatud kooskõlastamist.

7.4.3. Puuduste esinemise korral annab RA toetuse saajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Taotluse menetlemise tähtaega võib pikendada puuduste kõrvaldamiseks ettenähtud tähtaja võrra.

7.4.4. RA edastab muutmise taotluse peale läbivaatamist arvamuse avaldamiseks RÜ-le. RÜ-l on õigus teha muudatuste kohta ettepanekuid. RÜ esitatavate ettepanekute tähtaeg kooskõlastatakse RA-ga muudatuste sisust ja ulatusest lähtuvalt.

7.4.5. RÜ võib toetuse saajale või RA-le teha ettepanekuid TAT eelarve muutmiseks, kui TAT seirearuandes esitatud andmetest või muudest asjaoludest selgub, et muudatuste tegemine on vajalik TAT eduka elluviimise tagamiseks.

7.4.6. TAT muutmist ei saa taotleda sagedamini kui üks kord kuue kuu jooksul, välja arvatud juhul, kui on olemas RA ja RÜ nõusolek.

7.4.7. RA võib TAT-d muuta, kui selgub, et muudatuste tegemine on vajalik TAT edukaks elluviimiseks või toetuse saajal ei ole toetuse kasutamist ettenähtud tingimustel võimalik jätkata. Kui TAT rakendamisel on kalendriaasta lõpu seisuga tekkinud eelarveliste vahendite jääk, on RA-l õigus vähendada TAT kogueelarvet kalendriaasta kasutamata jäänud eelarve summa ulatuses.

7.4.8. TAT muutmine kooskõlastatakse korraldusasutusega, valdkondlikku komisjoni kuuluva RA ning teiste RA-dega, kes vastutavad sama prioriteetse suuna meetme, meetme tegevuse või meetme tegevuste kogumi rakendamise eest.

7.4.9. TAT muutmiseks punkti 7.4.1 tähenduses ei loeta:

7.4.9.1 punktis 7.1.2 nimetatud järgmis(t)e eelarveaasta(te) tegevuste kirjelduse ja sellele vastava eelarve kulukohtade kaupa (edaspidi *tegevuste kirjeldus ja eelarve*) esitamist;

7.4.9.2 lisa 1 vormis B näidatud toetuse ja kaasfinantseeringu muutmist aastate kaupa tingimusel, et TAT kogutoetuse summa ja kaasfinantseeringu määr ei muutu.

7.4.10. RA vaatab tegevuste kirjelduse ja eelarve läbi 20 tööpäeva jooksul ning kui puudusi ei ole, esitab punkti 7.4.8 kohaselt kooskõlastamisele. Peale kooskõlastamist esitab RA tegevuste kirjelduse ja eelarve ministrile kinnitamiseks.

7.4.11. Tegevuste kirjelduses ja/või eelarves puuduste esinemise korral annab RA toetuse saajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Tegevuste kirjelduse ja/või eelarve menetlemise tähtaega võib pikendada puuduste kõrvaldamiseks ettenähtud tähtaja võrra.

7.4.12. Eelnevalt RA-ga kirjalikult kooskõlastades ei eelda TAT muutmist konkreetse aasta tegevuskavale kinnitatud eelarve muutmise tingimusel, et TAT kogutoetuse summa ja osakaal finantsallikates ei muutu, kui:

7.4.12.1 kinnitatud eelarve kuluridasid ei muudeta ühe kalendriaasta jooksul kumulatiivselt rohkem kui 15% ja

7.4.12.2 muudatuste summa ei ületa ühe kalendriaasta jooksul kumulatiivselt 10 000 eurot.

7.4.13. Peale punktis 7.4.12 nimetatud muudatuste kooskõlastust esitab toetuse saaja viie tööpäeva jooksul muudetud eelarve koos RA kooskõlastusega RÜ-le.

7.5. Toetuse kasutamisega seotud teabe ja seirearuannete esitamine

7.5.1. TAT elluviija esitab RÜ-le RA kehtestatud vormil TAT vahearuannde koos lisadega struktuuritoetuste registri (edaspidi *register*) vahendusel üldjuhul iga aasta 20. jaanuariks ja 15. juuniks. Kui registri vahendusel ei ole võimalik vahearuanndet esitada, esitatakse vahearuanne elektroonselt digiallkirjastatuna. Kui TAT tegevuste alguse ja esimese vahearuannde esitamise tähtpäeva vahe on vähem kui neli kuud, esitatakse vahearuanne järgmiseks tähtpäevaks.

7.5.2. TAT elluviija esitab RÜ-le RA kehtestatud vormil TAT lõpparuande registri vahendusel 45 päeva jooksul alates TAT abikõlblikkuse perioodi lõppkuupäevast. Kui registri vahendusel ei ole võimalik lõpparuannet esitada, esitatakse lõpparuanne elektroonselt digiallkirjastatuna.

7.5.3. Kui vahearuannde ja lõpparuande esitamise vahe on vähem kui kuus kuud, esitatakse vaid lõpparuanne.

7.5.4. RÜ kontrollib 20 tööpäeva jooksul vahe- või lõpparuande (edaspidi koos *seirearuanne*) laekumisest, kas TAT seirearuanne on vormikohane ja nõuetekohaselt täidetud.

7.5.5. Kui vahearuanndes puudusi ei esine, kinnitab RÜ TAT vahearuannde.

7.5.6. Kui lõpparuandes puudusi ei esine, kooskõlastab RÜ lõpparuande ja teavitab viie tööpäeva jooksul RA-d. RA teavitab lõpparuande kinnitamisest viivitamata RÜ-d kirjalikku taasesitamist võimaldavas

vormis. Kui lõpparuanne on esitatud elektroonselt digiallkirjastatuna, edastab RÜ lõpparuande viie tööpäeva jooksul RA-le kinnitamiseks.

7.5.7. Vahearuanandes puuduste esinemise korral annab RÜ toetuse saajale vähemalt kümme tööpäeva puuduste kõrvaldamiseks ning RÜ kinnitab TAT vahearuande viie tööpäeva jooksul peale puuduste kõrvaldamist.

7.5.8. Lõpparuandes puuduste esinemise korral annab RÜ TAT elluvijale vähemalt kümme tööpäeva puuduste kõrvaldamiseks ning teavitab viie tööpäeva jooksul peale puuduste kõrvaldamist ar-d. RA teavitab lõpparuande kinnitamisest viivitamata RÜ-d kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Kui lõpparuanne on esitatud elektroonselt digiallkirjastatuna, edastab RÜ lõpparuande viie tööpäeva jooksul peale puuduste kõrvaldamist RA-le kinnitamiseks.

7.5.9. Kui RA-le esitatud lõpparuandes esineb puudusi, teavitab RA sellest RÜ-d ja edasine lõpparuande menetlemine toimub vastavalt punktile 7.5.9.

7.5.10. TAT seirearuandes peab olema kajastatud vähemalt järgmine informatsioon:

7.5.10.1 andmed TAT kohta (nimetus, tunnusnumber, toetuse saaja ja partneri(te) nimed, abikõlblikkuse periood jne);

7.5.10.2 ülevaade TAT tegevuste elluviimisest (kumulatiivselt);

7.5.10.3 näitajate täitmine (kumulatiivselt);

7.5.10.4 hinnang TAT tulemuslikkusele ja püstitatud eesmärkide saavutamisele;

7.5.10.5 TAT mõju läbivatele teemadele;

7.5.10.6 toetuse saaja hinnang partnerluse toimimisele (täidetakse juhul, kui TAT tegevuste elluviimisse on kaasatud partner).

7.5.11. TAT elluvija esitab RÜ-le vastavalt perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse § 24 punktile 7 tegevustes osalejate andmetega andmekorje vormid iga kvartali lõpu seisuga kvartalile järgneva teise nädala lõpuks.

7.6. Finantskorrektsioonid

7.6.1. RÜ teeb finantskorrektsioone vastavalt struktuuritoetuse seaduse §-dele 45–47.

7.6.2. Toetuse tagasimaksmine toimub vastavalt struktuuritoetuse seaduse §-dele 48–49.

7.7. Vaiete menetlemine

7.7.1. RA otsuse või toimingu peale esitatud vaide menetleja on RA.

7.7.2. RÜ otsuse või toimingu peale esitatud vaide menetleja on RÜ.

7.8. Riigiabi

Käesoleva TAT raames antav toetus ei ole riigiabi.

8. Riskide hindamine

Risk	Tegevus riskide maandamiseks
Hangetega ei leita sobivaid koostööpartnereid.	Asjakohane ja piisava ajavaruga teavitustöö, võimalikele pakkujatele hanke kutse saatmine, konsultatsioonid ja teavitusüritused hankeist huvitatuile, et selgitada hanke ja edasise koostöö tingimusi.
Teenuseosutajad ei suuda tagada piisavas mahus teenust, et vastata nõudlusele ja täita teenuse suhtes seatud näitajaid.	Nõutud mahud pannakse kirja teenuse osutamise lepingusse. Teenuseosutajatega toimub tihe suhtlus, mis ühes regulaarse aruandlusega aitab tagada võimalike probleemide varajast märkamist ja annab võimaluse ühiselt lahendusi otsida.
Ei leidu piisaval hulgal tugiisikukoolitusest ja teenuse pakumisest huvitatuid.	Koostöös tugiisikuteenust pakkuvate ja haldavate organisatsioonidega leitakse olemasolevate tugiisikute seast need, kes on nõus kaasa lööma. Teavitustöö tulemusena leitakse uued inimesed.
Teenuste jätkusuutlikkuse tagamine pärast TAT lõppemist.	Eelarveliste vahendite tagamine riigieelarves.
Sotsiaalkindlustusameti valmisolek koostöös TAT elluvijaga valmistada ette teenuste integreerimine riiklikku lapsehoiusüsteemi	Sotsiaalkindlustusameti kaasamine TAT tegevuste elluviimisel.
Teenuseid saanud lapsevanemad ei suundu tööturule	Töötukassa kaasamine ümberõppel, tööpraktikal ja töö leidmisel.
Ei leidu piisaval hulgal tunnistuse saamisest huvitatuid ettevõtteid	Piisava teavitustöö ja kampaaniaga leitakse ettevõtteid, kes soovivad tunnistust saada.
Tunnistuse andmise jätkusuutlikkus pärast TAT lõppemist	Ettevõtetele suunatud piisava teavitustööga on ettevõttel tekkinud motivatsiooni alusel edaspidi soov ise panustada tunnistuse saamisesse.

9. Lisad

TAT tegevuste detailne kirjeldus – lisa 1 vorm A

TAT finantsplan ja eelarve kulukohtade kaupa – lisa 1 vorm B